

Przegląd Prawno-Ekonomiczny

REVIEW OF LAW, BUSINESS & ECONOMICS

styczeń-luty-marzec

Nr 42
(1/2018)

WYDZIAŁ ZAMIEJSKOWY
PRAWA I NAUK
O SPOŁECZEŃSTWIE | **KUL**

WYDAWCA

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II | Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie
w Stalowej Woli

ADRES REDAKCJI

Redakcja „Przeglądu Prawno-Ekonomicznego” | 37-450 Stalowa Wola, ul. Ofiar Katynia 6a |
e-mail: ppe@kul.pl

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

dr Artur Lis – redaktor naczelny (editor-in-chief) | dr David W. Lutz (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | dr Dariusz Żak – zastępcy redaktora naczelnego (associate editors) | dr hab. Grzegorz Wolak – sekretarz redakcji (administrative editor) | dr hab. Piotr T. Nowakowski – redaktor ds. międzynarodowych (international editor) | dr Filip Ciepły, dr Isaac Desta (Holy Cross College w Notre Dame, USA), dr Dorota Tokarska, dr Dominik Tyrawa, dr Timothy Wright (Holy Cross College w Notre Dame, USA) – redaktorzy tematyczni (subject editors) | dr Piotr Pomorski – redaktor statystyczny (statistical editor) | mgr Agnieszka Lis – redaktor językowy polskojęzyczny (Polish-language editor) | mgr Tomasz Deptuła (USA) – redaktor językowy anglojęzyczny (English-language editor) | prof. dr hab. Nikolaï Gołowaty (UKRAINA) – redaktor językowy rosyjskojęzyczny | dr Judyta Przyłuska-Schmitt – redaktor konsultant (consulting editor) | mgr Rafał Podlesny – redaktor techniczny (layout editor)

RADA NAUKOWA

ks. prof. dr hab. Antoni DĘBIŃSKI (Rektor KUL Lublin) | prof. dr hab. Thomas BURZYCKI (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | prof. dr hab. Wiktor CZEPURKO (Ukraina) | dr hab. Leszek CWIĘKA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Czesław DEPTUŁA (KUL Lublin) | dr hab. Marzena DYJAKOWSKA (KUL Lublin) | abp. prof. dr hab. Andrzej DZIĘGA (Szczecin) | dr hab. Krzysztof GRZEGORCZYK (Wyższa Szkoła Humanistyczno-Przyrodnicza w Sandomierzu) | nadkom. dr Dominik HRYSZKIEWICZ (Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie) | prof. dr hab. Aleks JULDASZEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | prof. dr hab. Marian KOZACZKA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Andrzej KUCZUMOW (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Pantelis KYRMIZOGLU (Alexander TEI of Thessaloniki, Greece) | dr hab. Antoni MAGDOŃ (KUL Stalowa Wola) | ks. prof. dr hab. Henryk MISZTAŁ (KUL Lublin) | prof. dr hab. Wojciech NASIEROWSKI (University of New Brunswick) | prof. dr hab. Jurij PACZKOWSKI (Ukraina) | prof. dr hab. Pylp PYLYPENKO (Ukraina) | prof. dr hab. Anton STASCH (European Akademy of Technology & Management, Oedheim Niemcy) | prof. dr hab. Tomasz WIELICKI (California State University, Fresno) | ks. dr hab. Krzysztof WARCHAŁOWSKI (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego)

RECENZENCI ZEWNĘTRZNI

dr hab. Leszek BIELECKI (Wyższa Szkoła Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych w Kielcach) | dr Walenty GOŁOWCZENKO (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr hab. Mirosław KARPIUK (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr Barbara Lubas (Nadbużańska Szkoła Wyższa w Siemiatyczach) | prof. dr hab. Oleksander MEREŻKO (Ukraina) | dr Kiril MURAWIEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr Łukasz Jerzy PIKULA (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) | ks. dr hab. Tomasz RAKOCZY (Uniwersytet Zielonogórski) | dr hab. Krystyna ROSŁANOWSKA-PLICHCIŃSKA (Wyższa Szkoła Zarządzania i Ekologii w Warszawie) | dr hab. Piotr RYGUŁA (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) | dr hab. Romuald SZEREMIETIEW (Akademia Obrony Narodowej) | prof. dr hab. Jerzy Tomasz SZKUTNIK (Politechnika Częstochowska) | prof. dr hab. Dariusz SZPOPER (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr hab. Andrzej SZYMAŃSKI (Uniwersytet Opolski) | dr Agnieszka OGRODNIK-KALITA (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie)

DRUK I OPRAWA

VOLUMINA.PL DANIEL KRZANOWSKI | ul. Ks. Witolda 7-9, 71-063 Szczecin | tel. 91 812 09 08 | e-mail: druk@volumina.pl

ISSN 1898-2166 | Nakład 300 egz.

Spis treści

Artykuły

ANDRZEJ MARIAN ŚWIĄTKOWSKI *Specyficzne pojmowanie badań i metod empirycznych w prawie pracy* | 9

ANDRZEJ SZYMAŃSKI *Gdy bezprawie było prawem. Kilka przykładów dyskryminacji ludzi wierzących w Polsce Ludowej* | 39

ZBIGNIEW KLIMIUK *Metody i formy popierania polskiego eksportu w okresie międzywojennym. Bezpośrednie formy popierania eksportu (część II)* | 61

EDYTA SOKALSKA *Policentryzm jako strukturalna podstawa amerykańskiego federalizmu w recepcji Vincenta Ostroma* | 85

TOMASZ RAKOCZY *Struktury prawne i organizacyjne Kościołów Ewangelickich w zakresie środków społecznego przekazu* | 100

GRZEGORZ WOLAK *O pojęciu uprawnionego w rozumieniu art. 6 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o likwidacji niepodjętych depozytów* | 116

ANNA WOLSKA-BAGIŃSKA *Ekonomiczno-prawne aspekty upadłości konsumenckiej* | 145

BARTOSZ BACIA, PATRYK TOPOROWSKI *Instrument wielostronny MLI – nowa era w międzynarodowym prawie podatkowym* | 159

MAŁGORZATA CHROSTOWSKA *Zagrożenie utraty stabilności systemu finansów publicznych - system ochrony zdrowia w zestawieniu ze starzejącym się społeczeństwem* | 182

MICHAŁ GRUDECKI *Kilka słów o racjonalnym przestępcy w świetle wybranych nowelizacji Kodeksu karnego z lat 2015 – 2017* | 198

AGATA BARAN *Rozwój regulacji dotyczących migracji zarobkowej w Polsce w okresie międzywojennym* | 213

TOMASZ GUZIK *Ocena instytucji ekstradycji z perspektywy ekonomicznej analizy prawa* | 240

KATARZYNA SICZEK *Strasburskie standardy rzetelnego przesłuchania małoletnich pokrzywdzonych na przykładzie skarg wniesionych przeciwko Polsce* | 256

ADRIAN ROMKOWSKI *Przepisy karne ustawy o ochronie danych osobowych z dnia 29 sierpnia 1997 r. w kontekście standardów ochrony danych osobowych w rozporządzeniu GDPR (RODO) z dnia 27 kwietnia 2016 r.* | 268

MARLENA STRADOMSKA, TOMASZ SŁAPCZYŃSKI *Przymusowe leczenie osób chorych psychicznie i uzależnionych - perspektywa prawno-psychologiczna* | 307

BARTŁOMIEJ BIGA *Ekonomiczna analiza patentu w trzech wymiarach* | 323

Glosa

SŁAWOMIR ZWOLAK *Glosa do wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 6 lipca 2017 r., II OSK 2766/15* | 340

Contents

Articles

ANDRZEJ MARIAN ŚWIĄTKOWSKI *Distinctive concept of empirical research orientations and methods in labour law* | 9

ANDRZEJ SZYMAŃSKI *When lawlessness became law. A few examples of the discrimination of the people believing in the Polish People's Republic* | 39

ZBIGNIEW KLIMIUK *Methods and forms of promoting Polish exports in the interwar period. Direct actions aimed at expanding the country's exports (part II)* | 61

EDYTA SOKALSKA *Polycentrism as the structural basis for American federalism in the reception of Vincent Ostrom* | 85

TOMASZ RAKOCZY *Legal and organization structures of Evangelical Churches in the area of means of social communication* | 100

GRZEGORZ WOLAK *About the Notion of Entitled Party within Article 6 of the Act of 18 October 2006 on Liquidation of Unclaimed Deposits* | 116

ANNA WOLSKA-BAGIŃSKA *Economic and legal aspects of personal bankruptcy* | 145

BARTOSZ BACIA, PATRYK TOPOROWSKI *MLI: the new era in international tax law* | 159

MAŁGORZATA CHROSTOWSKA *The risk of the loss of the stability of the public finance system - health care system in correlation with the aging society* | 182

MICHAŁ GRUDECKI *A few words about the rational offender in the light of selected amendments of the Polish Penal Code from 2015-2017* | 198

AGATA BARAN *Development of the legislation on labour migration in Poland during the interwar period* | 213

TOMASZ GUZIK *The Evaluation of Extradiction from the perspective of Economic Analysis of Law* | 240

KATARZYNA SICZEK *Strasbourg's fair trial standards regarding proceedings with examination of aggrieved minor by the example of applications against Poland* | 256

ADRIAN ROMKOWSKI *Criminal infringements of the ustawa o ochronie danych osobowych 1997 in the perspective of personal data protection standards of the General Data Protection Regulation 2016* | 268

MARLENA STRADOMSKA, TOMASZ SŁAPCZYŃSKI *Forced treatment of people who suffer from mental disorders and addicted person in legal-psychological perspective* | 307

BARTŁOMIEJ BIGA *The Economic Analysis of Patent in Three Dimensions* | 323

Gloss

SŁAWOMIR ZWOLAK *Gloss to the judgment of the Supreme Administrative Court of 6 July 2017 file ref. II OSK 2766/15* | 340

Edyta Sokalska

Policentryzm jako strukturalna podstawa amerykańskiego federalizmu w recepcji Vincenta Ostroma

Polycentrism as the structural basis for American federalism in the reception of Vincent Ostrom

Wprowadzenie

Od XVIII wieku federalizm amerykański przechodzi ewolucję, która trwa po dzień dzisiejszy i przejawia się w kształtowaniu różnorodnych stosunków i powiązań pomiędzy poszczególnymi stanami wchodzącym w skład federacji a organami federacyjnymi w zakresie gospodarczym politycznym, administracyjno-prawnym i społecznym. Badania nad amerykańskim federalizmem mają charakter wielowymiarowy, gdyż właśnie taka budowa państwa wpłynęła w znaczący sposób na wiele dziedzin życia federalnego i stanowego. Współcześni amerykańscy historycy prawa oraz politolodzy podejmują niejednokrotnie krytyczną analizę różnorodnych tendencji widocznych w życiu politycznym Stanów Zjednoczonych, a w szczególności rosnącej nadmiernie roli rządu federalnego, która jest osiągnięta kosztem autonomii stanów¹.

Problem konstytucyjnego podziału władzy pomiędzy federację a stany, który stanowi zresztą niezbędny komponent ustroju federalnego, staje się aktualnie coraz trudniejszym do urzeczywistnienia. Podważana bywa racjonalność precyzyjnego rozdzielania sfer jurysdykcji stanowej i federalnej. Wskazuje się na zwiększenie wpływu jednostek administracyjnych, jakimi są stany na federalny

¹ V. Ostrom, *Federalizm amerykański. Tworzenie społeczeństwa samorządnego*, Warszawa-Olsztyn, Polskie Towarzystwo Psychologiczne Pracownia Wydawnicza 1994, s. 17.

proces decyzyjny. Istotą amerykańskiego federalizmu ma być koordynacja legislacyjnej aktywności federacji i stanów. Dzięki temu nastąpi zwiększenie skuteczności wykonywania władzy państwowej w skali stanów, jak i federacji.

W debacie nad przyszłością amerykańskiego federalizmu pojawiają się też głosy za ochroną wyłączności stanowej sfery legislacyjnej². Nie tylko w systemie federacji amerykańskiej, lecz również w innych współczesnych systemach federacyjnych, odpowiedź na pytanie - na ile możliwe jest obecnie precyzyjne rozgraniczenie sfer działalności prawodawczej podmiotów federacji oraz federacji, a także czy będzie nadal możliwe w częściach składowych utrzymanie różnorodnego statusu prawnego obywateli? – jest niejednoznaczna, a zarazem niezwykle istotna dla rozwoju struktur federalnych na świecie³.

Tematyka powyższa jest obecna w pracach profesora nauk politycznych V. Ostroma, który zajmuje się zagadnieniem natury i tworzenia porządku społecznego. Jest to jeden z pionierów, modnego w latach dziewięćdziesiątych XX-go wieku, podejścia instytucjonalnego oraz twórca wielu publikacji dotyczących instytucjonalnych i kulturowych podstaw demokracji amerykańskiej. Dla V. Ostroma, jako badacza głęboko zaangażowanego w obronę amerykańskiego trybu życia, tradycyjne wartości kultury amerykańskiej, takie jak indywidualizm, niezależność, obywatelski stosunek do instytucji państwowych, tolerancja czy praktyczny stosunek do życia rzutują na rozwój cech ustrojowych państwa amerykańskiego. Będąc oryginalnym kontynuatorem tradycji teoretycznej stworzonej przez J. Madisona i A. Hamiltona, uczony instynktownie ujmuje istotę amerykańskiego fenomenu cywilizacyjnego oraz miejsce, jakie zajmują w nim tradycje demokratyczne.

Problemem federalizmu amerykańskiego fascynuje oprócz V. Ostroma wielu innych badaczy, wśród których znajdują się między innymi L. N. Gerston, D. J. Elazar, J. F. Zimmerman czy R. F. Nagel⁴. Na gruncie nauki polskiej wśród autorów publikacji dotyczących omawianej materii należy wymienić między innymi: R.

² Por. S.H. Beer, *In Search of a New Public Philosophy*, (w:) *The New American Political System*, ed. A. King, Washington, D.C., American Enterprise Institute 1978, s. 5-44; idem., *The Modernization of American Federalism*, „Publius: The Journal of Federalism” 3 (1983), s. 53-95.

³ T. Wiecech zwraca uwagę, iż problem ten bardziej dotyczy federacji homogenicznych, pod względem narodowym i etnicznym jednolitych, zob. T. Wiecech, *Problemy rozwoju federalizmu we współczesnym świecie*, J. Jaskiernia (red.), „Przegląd Sejmowy” 1(96) (2010), s. 259.

⁴ Wybrane publikacje: L. N. Gerston, *American Federalism. A Concise Introduction*, Armonk, New York, M. E. Sharpe: 2007; D. J. Elazar, *American Federalism: A View from the States*, New York, Harper & Row Publishers: 1984; idem, *Exploring Federalism*, Tuscaloosa, The University of Alabama Press: 1986; J. F. Zimmerman, *Contemporary American Federalism. The Growth of National Power*, New York, State University of New York Press: 2008; R. F. Nagel, *The Implosion of American Federalism*, Oxford, Oxford University Press: 2001.

Tokarczyka, J. Jaskiernię, A. Pułło, A. Bryka, K. Maćkowską, T. Wiececha, R. M. Małajnego, D. Lis-Staranowicz czy P. Laidlera⁵.

Tematem niniejszego opracowania będzie próba identyfikacji charakteru amerykańskiego federalizmu w recepcji V. Ostroma. Z uwagi na obszerność tematu w niniejszej publikacji zostaną zasygnalizowane jedynie pewne wybrane aspekty rozwoju amerykańskiej państwowości federacyjnej, a konkretnie jej policentryczność. Na wstępie zostaną przedstawione wybrane cechy amerykańskiego federalizmu i jego podstawy prawne. W dalszej części artykułu zostanie zaprezentowana refleksja V. Ostroma dotycząca policentrycznego systemu politycznego.

Federalizm amerykański

Federacja, jako typ państwa złożonego, to struktura polityczno-organizacyjno-prawna jednocząca różnorodne byty administracyjne w ramach większego systemu politycznego⁶. Federalizm jest atrakcyjnym modelem państwa przede wszystkim dla państw o dużym terytorium, strukturze wielonarodowej bądź wieloetnicznej. Stanowi optymalne rozwiązanie służące efektywnemu wykonywaniu władztwa państwowego na różnorodnym, dużym terytorium. W przypadku USA na ograniczenie swojej suwerenności przez poszczególne stany na rzecz powołanego państwa oraz kształtowaniu się federacyjnej formy

⁵ Wybrane publikacje: R. Tokarczyk, *Prawo amerykańskie*, Warszawa, 2009; tenże *Współczesne kultury prawne*, Warszawa 2010; J. Jaskiernia, *Pozycja stanów w systemie federalnym USA*, Warszawa 1979; A. Pułło, *System konstytucyjny USA*, Wydawnictwo Sejmowe 1997; A. Bryk, *The Limits to Arbitrary Government: Edward Coke and the search for fundamental law*, Kraków 1995; idem, *The Origins of Constitutional Government. Higher law and the sources of judicial review*, Kraków 1999; K. Maćkowska, *Normatywny wymiar amerykańskich wczesnych konstytucji stanowych*, Lublin 2008; T. Wiecech, *Ustroje federalne Stanów Zjednoczonych, Kanady i Australii*, Kraków 2009; R.M. Małajny, *The ideological and social background of the American doctrine of division of power*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 45 (2000), s. 51-74; D. Lis-Staranowicz, *Legitymizacja sądowej kontroli prawa w Stanach Zjednoczonych Ameryki*, Olsztyn 2012; P. Laidler, *Konstytucja Stanów Zjednoczonych: Przewodnik*, Kraków 2007.

⁶ Bliższe określenie federalizmu oraz państwa federalnego ze względu na zakres tematu wymaga oddzielnej publikacji poruszającej tą sferę. J. Jaskiernia podkreśla wielowymiarowość badań nad federalizmem, trudności w zdefiniowaniu państwa federalnego oraz wieloznaczność pojęcia federalizm, zob. tegoż *Problemy rozwoju federalizmu we współczesnym świecie*, red. J. Jaskiernia, Kielce 2009, s. 11-17, 23. Szerzej na temat federalizmu i ustrojów państw federalnych zob. np. S. Konopacki, *Dylematy federalizmu europejskiego*, „Studia Europejskie” 4 (1998), s. 80-82; M. Burgess, *In Search of the Federal Spirit. New Theoretical and Empirical Perspectives in Comparative Federalism*, Oxford, Oxford University Press: 2012, passim; W. Bokajło, *Federalizm – rozwój idei i niektóre teorie*, (w:) *Federalizm. Teorie i koncepcje*, red. W. Bokajło, Wrocław 1998, s. 140-141.

państwowości wpłynęły różnorodne czynniki, wśród których można wyróżnić między innymi: historyczne, geograficzne, językowe, kulturowe, religijne, narodowościowe i pragmatyczne. Wiele aspektów zadecydowało o wykształceniu się państwa federalnego. O zakresie samodzielności poszczególnych stanów zadecydowała ustawa konstytucyjna, na podstawie której rozdzielono kompetencje pomiędzy organa federacyjne oraz stanowe. Federacyjny charakter państwa został wyrażony w nazwie państwa.

Według V. Ostroma ustrój państwa amerykańskiego był ustrojem głęboko przemyślanym oraz zaprojektowanym przez zorientowanych we współczesnej myśli politycznej ludzi, dla których celem nadrzędnym była budowa ustroju zorientowanego na wspólne dobro i aktywne uczestnictwo obywateli. Nowatorska teoria porządku publicznego, która stanowiła rozwinięcie myśli Monteskiusza, legła u podstaw ustroju państwa amerykańskiego. Wyrażała się ona w rozbudowaniu nakreślonej przez Monteskiusza idei mechanizmu równowagi oraz kontroli pomiędzy władzą ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Ten mechanizm został jednocześnie rozszerzony poprzez dodanie do niego procesu powściągnięcia się, równowagi i kontroli pomiędzy szczeblem federalnym oraz szczeblem stanowym. Teoria twórców amerykańskiej ustawy zasadniczej na przestrzeni dziejów poddała się empirycznej weryfikacji⁷.

Konstytucję amerykańską przenikają fundamentalne treści zasad demokracji, podziału władzy, federalizmu, rządów prawa oraz równoważnia władz. Zasada demokracji przejawia się demokratycznej formie państwa, zabezpieczeniu mniejszości przed tyranią większości, poszanowaniu naturalnych praw oraz wyborach opartych na woli wyrażonej poprzez większość. Wybory oparte na woli większości są realizowane za pomocą demokracji przedstawicielskiej oraz, w miarę możliwości, demokracji bezpośredniej. Pokojowe sprawowanie i przekazywanie władzy, zabezpieczenie przed nadużyciami władzy, edukacja społeczeństwa w sprawach publicznych oraz właściwe wyrażanie ludzkich potrzeb uważane są w doktrynie konstytucyjnej za kluczowe cechy demokracji amerykańskiej.

Zasada federalizmu zasada się na podziale władz między jednolitą ogólnokrajową władzę federalną a stanowe władze lokalne. Niezwykle ważną, a zarazem trudną sprawą, stało się odpowiednie rozdzielenie uprawnień przysługujących stanom oraz federacji. Podział kompetencji należał do najbardziej skomplikowanych zadań, mających na celu zabezpieczenie równowagi pomiędzy siłami

⁷ V. Ostrom, *Federalizm...*, s. 16.

centralistycznymi a decentralistycznymi⁸. Konstytucja określiła w art. 1 kompetencje, które władze stanowe delegowały wyłącznie władzy federalnej. Każdy ze stanów otrzymał prawo do niezależnego tworzenia własnej konstytucji, organów ustawodawczych, wykonawczych i sędziowskich. W punkcie 8 zostały określone enumeratywnie uprawnienia przysługujące Kongresowi. Sprawy, których w tym punkcie nie wymieniono, przekazano jednocześnie do rozpatrywania legislatywom stanowym. W punkcie 10 zawarto kwestie wspólne dla federacji, a mianowicie, sprawy lądowe, powietrzne oraz morskie z zakresu sił zbrojnych, kwestie zagraniczne - cła, waluty, poczty i handlu oraz sprawy skarbowe i naturalizacji. Klauzula supremacyjna zawarta w Konstytucji zakazała władzom stanowym tworzenia prawa w zakresie wyłączności kompetencji władz federalnych⁹.

Z drugiej strony, władze federalne dzielą kompetencje z władzami stanowymi na przykład w sferze podatków, wymiaru sprawiedliwości czy budowy dróg. Zasada federalizmu widoczna jest również w Dziesiątej Poprawce, stanowiącej, iż uprawnienia nie powierzone Unii poprzez Konstytucję nadal przysługują poszczególnym stanom oraz społeczeństwu. Odniesienia do zasady federalizmu można także odczytać z innych postanowień ustawy konstytucyjnej, które dotyczą regulacji stosunków pomiędzy stanami a federacją, jak też ze wstępu do tegoż aktu. D. Lis-Staranowicz podkreśla, że ważnym momentem dla federalizmu amerykańskiego była XVI Poprawka do Konstytucji uchwalona w 1913 r., stanowiąca, iż Kongres ma prawo do nakładania i ściągania podatków od wszelkiego rodzaju dochodów i nie musi przy tym uwzględniać ich proporcjonalnego rozdziału między stany czy szacunkowych spisów ludności. W konsekwencji tego wzrosły dochody Unii, a rząd federalny mógł subsydiować działalność stanów, lecz jednocześnie umożliwiło to ingerencję w sprawy zastrzeżone stanom¹⁰. Twórcy Konstytucji wprowadzili system równoważenia władz, jednocześnie poddając je różnorodnym wpływom. Przykładów konstytucyjnego i ustawowego katalogu hamulców jest bardzo wiele, a immanentną cechą systemu stała się możliwość tworzenia nowych ośrodków wzajemnego równoważenia się.

⁸ Szerzej o ewolucji amerykańskiego federalizmu oraz o konstytucyjnych podstawach władzy federalnej zob. E. Sokalska, *Amerykański federalizm w połowie XX w. Teoria i praktyka*, (w:) *Państwowość konstytucyjna XIX i XX wieku*, red. E. Hull, E. Sokalska, Olsztyn 2015, s. 107-120; też, *Federalism and the American Court Organization*, „Studia Prawnoustrojowe” 13 (2011), s. 379-398.

⁹ Odnosnie do zawartości amerykańskiej konstytucji w kwestii organizacji struktur federalnych i podziału zadań pomiędzy organa federalne i stanowe zob. np. J.Q. Wilson, J.J. Dilulio Jr., *American Government Institutions and Policies*, 11-th ed., Boston-New York, Houghton Mifflin Company: 2008, s. 30-37.

¹⁰ Zob. D. Lis-Staranowicz, *Legitymizacja...*, s. 126; por. również A. Pułło, *System...*, s. 26, 29.

Rozpatrujący instytucjonalne i kulturowe podstawy amerykańskiej demokracji Vincent Ostrom, podejmując się określenia istoty amerykańskiego federalizmu, zwrócił między innymi uwagę na dwa aspekty związane z tworzeniem federalnego systemu rządzenia wyrażonym w Konstytucji. Po pierwsze - trudności pojęciowe związane z tworzeniem federalnego systemu rządzenia, po drugie – ograniczenie władzy rządu federalnego. Uczony stwierdza, iż „Pojęcie federalizmu kojarzone jest najczęściej z rozwojem amerykańskiego systemu rządowego. Federalizm był kluczowym pojęciem matrycowym, wykorzystywanym przy formułowaniu Konstytucji Stanów Zjednoczonych z roku 1789. Komentarz do wstępnej wersji tej konstytucji, napisany przez A. Hamiltona, J. Jay’a oraz J. Madisona, zatytułowany został <<Federalista>>. Jednak Konstytucja Stanów Zjednoczonych – mimo iż federalizm był jej kluczowym pojęciem matrycowym – odnosiła się tylko do jednego elementu składowego federalnego systemu rządzenia, a mianowicie do ograniczonej władzy rządu narodowego”¹¹. W *Federaliście* zostały przedstawione trudności związane z praktycznym organizowaniem systemu federalnego, w tym również trudności związane z doбором odpowiednich pojęć. Nie tylko według V. Ostroma, lecz także i innych uczonych zajmujących się podstawami federalizmu amerykańskiego, dokonane przez A. Hamiltona przeformułowanie pojęcia konfederacji wskazuje na zasadniczą cechę tego, co kryje się pod określeniem federalnego systemu władzy¹².

Policentryzm w systemach samorządnych

Policentryzm jako jeden z aspektów pluralizmu jest zasadą organizacji i regulacji życia społecznego, której zasadza się na rozproszeniu i rozdzieleniu ośrodków kierowniczych oraz układów odniesienia w różnorodnych dziedzinach życia społecznego i na różnorodnych poziomach organizacji społecznej. W konsekwencji prowadzi to do odrębności i niezależności kryteriów ocen, hierarchii osób, instytucji, wartości i autorytetów występujących w sferze polityki, gospodarki, ideologii czy kultury. Poszczególne grupy społeczne oraz jednostki w układzie policentrycznym funkcjonują względnie autonomicznie. Z jednej strony kierują się swym partykularnym interesem, z drugiej zaś zasadami współżycia społecznego zmierzającymi do zachowania równowagi społecznej. Wspólne

¹¹ V. Ostrom, *Federalizm...*, s. 28.

¹² *Instytucje polityczno-prawne Stanów Zjednoczonych Ameryki*, red. W. Sokolewicz, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, Ossolineum 1977, s. 113.

dobro zostaje wypracowane na zasadzie współzawodnictwa i kompromisu, gdzie wszystkie strony posiadają zdolność do racjonalnego samoograniczenia. V. Ostrom jest zdania, że jeśli uznamy społeczeństwo federalne za oparte na porozumieniu¹³, które jest zdolne wyłonić złożone systemy stowarzyszeń, wówczas jego obraz powinien zawierać różnorodne ośrodki społeczne, będące formalnie od siebie niezależnymi, ale decydujące się na wzajemne poszanowanie i przystosowanie w działaniu, które będzie prowadziło do osiągnięcia wielu różnych porządków¹⁴.

Według V. Ostroma na policentryczny system polityczny składają się autonomiczne formalnie niezależne od siebie jednostki w znaczącej ilości, które w swym działaniu biorą pod uwagę interes innych w procesie kooperacji, rywalizacji, konfliktu oraz jego rozwiązywania. Należy tu jednocześnie zaznaczyć, że rozwiązywanie konfliktu nie musi zależeć od mechanizmów centralnych, gdyż istnieją jednocześnie niecentralne mechanizmy rozwiązywania konfliktu. V. Ostrom analizuje esej pt. „*Logika wolności*” napisany przez M. Polanyiego (1951), w którym Polanyi dokonuje rozróżnienia pomiędzy dwoma metodami organizacji zadań społecznych. Metody te tworzą dwa typy porządku społecznego. W pierwszym typie władza sprawuje kontrolę przez ujednoczoną strukturę nakazową, posiadając monopol w zakresie prerogatyw i narzędzi przymusu w społeczeństwie. Jest to porządek zwany sterowanym. W drugim typie zadania społeczne określane są jako policentryczne lub spontaniczne. Jest to porządek, w którym wiele elementów zdolnych jest to wzajemnego przystosowania w ramach określonego systemu zasad, choć każdy z tych elementów działa oddzielnie. W ramach zbioru pewnych reguł autonomiczne ośrodki decyzyjne realizują swe interesy w sposób dowolny, choć podlegają pewnym ograniczeniom wynikającym z ustalonych reguł.

V. Ostrom jest zdania, iż w odniesieniu do porządku społecznego określenie *spontaniczny* oznaczałoby, że rozwój społeczny dokonuje się niezależnie od tego, czego życzyliby sobie społeczeństwo. Z tego powodu używanie powyższego określenia w stosunku do federalnego systemu zarządzania nie byłoby właściwe: „ustanowienie federalnego systemu rządzenia, gdzie w warunkach sprzeczności i konfliktu interesów władza powściąga władzę, wymaga zapewne głębokiego przemyślenia. Funkcjonowanie policentrycznego systemu politycznego,

¹³ Za takie właśnie uznaje on społeczeństwo amerykańskie. Nie odwołuje się przy tym wprawdzie do tzw. *covenant tradition* Heinricha Bullingera czy Johannes Althusiusa (zob. np. Ch.S. McCoy, J.W. Baker, *Fountainhead of Federalism. Heinrich Bullinger and the Covenantal Tradition*, John Knox Press: 1991, s. 11-12).

¹⁴ V. Ostrom, *Federalizm...*, s. 201.

w którym stosunki reguła – rządzący – rządzone zorganizowane są w kontekście wielu autonomicznych struktur decyzyjnych w ramach jednego ośrodka rządu, wymaga dużej dozy rozważań¹⁵. Uczony dodaje jednocześnie, że każdy, kto zapoznał się z pismami J. Madisonsa zgodzi się, że sformułowanie zasad amerykańskiej unii federalnej nie zaszło w sposób spontaniczny.

W teorii porządków policentrycznych V. Ostrom zakłada, że ich autonomizm doprowadza do formowania się zdolności samoorganizacyjnych, gdzie elementy autonomiczne starają się uporządkować wzajemne relacje. Systemy takie stają się przez to demokratyczne, gdzie rządceni są obdarzeni równą wolnością i zajmują tę samą pozycję. Prerogatywy władzy są skutecznie ograniczane poprzez istnienie wielu ośrodków, które korzystają z ograniczonego zaufania społecznego. Stwierdza on także, że indywidualni obywatele stanowią podstawową jednostkę analizy: „to jednostki obdarzone uprawnieniami i zaufaniem społecznym zajmują pozycje związane z podejmowaniem decyzji w imieniu innych, których interesy reprezentują. Firmy, ośrodki rządu, agencje rządowe, ciała ustawodawcze, partie polityczne, sądy oraz państwa narodowe także mogą się stać jednostkami, prowadzonej na szerszą skalę analizy. Społeczeństwa widziane są zatem jako złożone systemy zróżnicowanych stowarzyszeń, powstających w ramach i pomiędzy ośrodkami rządu”¹⁶.

V. Ostrom część swoich badań poświęca wzorcom porządku policentrycznego mającym zastosowanie do gospodarki wolnorynkowej, rynkowej gospodarki publicznej, prawa i zasad orzecznictwa, dociekań naukowych, porządku międzynarodowego oraz systemów rządu zakładających podział władz oraz mechanizm równoważenia i kontroli. Zauważa on, że przestrzeganie zasad policentryzmu w funkcjonowaniu sądownictwa i w podtrzymywaniu rządów prawa ma istotne znaczenie dla utrzymania policentryzmu w innych systemach porządku. Jeśli amerykański Sąd Najwyższy stwierdza, iż brak jest podstaw do ustanowienia ograniczeń rzeczywistej władzy przypisanej przez Konstytucję Kongresowi, to ogranicza on w ten sposób stosowanie zasad policentryzmu w amerykańskim systemie rządów federalnych.

Policentryczność na każdym etapie zarządu zdaje się być zasadniczym warunkiem utrzymania policentryzmu w ogóle, gdyż system prawny nabywa publicznego i sprawiedliwego charakteru wówczas, jeśli wytrzymuje krytyczną analizę w warunkach, które pozwalają na działanie w ramach procesów politycznych o strukturalnym zróżnicowaniu. Nawet, jeśli czasami do podjęcia decyzji

¹⁵ Tamże, s. 202.

¹⁶ Tamże, s. 204.

minimalna przewaga koalicyjna jest wystarczająca, to dzięki zróżnicowanym procesom politycznym, które oceniają jej konsekwencje, może dojść do jej zakwestionowania. W takiej sytuacji doktryna zakładająca na przykład supremację parlamentu nad innymi rodzajami władzy nie powinna być akceptowana, gdyż jej następstwem będzie ograniczenie władzy sądowniczej. Wyraźnie oddzielone ogniwa legislacyjne, wykonawcze i sądownicze w państwach zachodnich posiadają instytucje, które są określane przez V. Ostroma mianem republikańskich. Niestety, systemy porządku policentrycznego są, tak jak i inne systemy, podatne na działanie strategii, gdzie poszczególne grupy (zawodowe, społeczne czy też inne) będą chciały wykorzystać okazję, aby dominować nad innymi. Rozkwit takich właśnie strategii wystąpił w USA w drugiej połowie XIX w. po wojnie domowej¹⁷.

W utrzymanie ciągłości systemu policentrycznego mają istotny wkład partie polityczne. Zależy on jednak od ich konkurencyjności względem siebie. W tym kontekście, V. Ostrom krytykuje systemy monopartyjne, które poprzez działania partii dominującej doprowadzają do absolutnego zaniku policentryzmu i struktur demokratycznych, wykluczając z czasem konstytucyjne mechanizmy równowagi i kontroli. Politycy partii konkurencyjnych względem siebie będą starali się przedkładać takie propozycje działań zbiorowych, które będą w stanie zdobyć poparcie wyborców¹⁸.

V. Ostrom jest zdania, że można wykluczyć, iż policentryczny system porządku pomiędzy państwami na świecie wyłoni się spontanicznie: „zamiast tego konieczne jest, jak sugerował Tocqueville, sięganie do nauki i sztuki stowarzyszeń po to, by nauczyć się, jak tworzyć spójny system porządku policentrycznego. Należy oczekiwać, że systemy takie będą dobrze funkcjonowały jedynie po spełnieniu pewnych warunków. Wszystkie one podatne są na strategię dominacji”¹⁹. Niestety, wszystkie systemy policentryczne wykazują niezamierzone wzorce stosunków, które mogą wyłaniać się podczas ich funkcjonowania.

Zakończenie

W literaturze przedmiotu podkreśla się fakt, iż amerykańska ustawa zasadnicza nie była jedynie politycznym manifestem twórców amerykańskiej państwowości,

¹⁷ Tamże, s. 213.

¹⁸ Tamże, s. 215.

¹⁹ Tamże, s. 217.

lecz przede wszystkim zbiorem fundamentalnych norm adresowanych do organów państwowych w celu ich bezwzględego przestrzegania. Ustalona organizacja władzy publicznej oraz ramy jej działania powodują jednak w praktyce pewne wątpliwości, a interpretacja przepisów konstytucyjnych nie zawsze jest jednakowa²⁰. V. Ostrom charakteryzuje federalizm jako decyzję konstytucyjną rozumianą w tak szeroki sposób, iż może mieć ona zastosowanie do wielu różnych ośrodków władzy, przy czym ośrodki te ograniczone są skutecznymi regułami prawa konstytucyjnego²¹. Ustrój amerykański w ujęciu V. Ostroma jest jednak ustrojem głęboko przemyślanym, opartym na wzorcach policentrycznych, które oczywiście nie są wolne od potencjalnych wad i zagrożeń. Federalizm nie jest jedynie formą rządów, ale również metodą rozwiązywania problemów i sposobem życia. Różnorodne są jego atrybuty, a wykreowanie oraz utrzymanie struktur federalnych w państwie zależy od inteligentnego procesu tworzenia, będącego udziałem obywateli federalnych społeczeństw.

V. Ostrom jako piewca amerykańskiego federalizmu stwierdza, że „zasadnicza nauka płynąca z federalizmu amerykańskiego może zostać doceniona jedynie pod warunkiem zastosowania zasad policentryzmu do całego porządku spraw ludzkich. Dopiero wtedy będziemy w stanie docenić, iż eksperyment amerykański był próbą budowy społeczeństwa opartego na nowych zasadach, zrozumieć dlaczego teorie dotąd nieznanne lub uważane za niemożliwe do wprowadzenia w życie zyskały szczególną wagę oraz dlaczego eksperyment ten miał dać światu widowisko, do którego nie przygotowała go historia czasów minionych”²²

W amerykańskim federalizmie od drugiej połowy XX wieku widoczne staje się zjawisko zlewania działań federacji i stanów zarówno w sferze realizacji konstytucyjnych kompetencji stanowych, jak i kompetencji federalnych. Zjawisko to określa się mianem *federalizmu kooperatywnego*²³. Być może szeroko pojęta

²⁰ Przykładowo M. Tushnet stwierdza, że ideologia społeczna wpływa na rozumienie Konstytucji, a wpływ na sądowe stosowanie Konstytucji ma aktualnie dominująca doktryna społeczna i polityczna oraz osobiste, subiektywne doświadczenia sędziów. Jest on również zdania, że amerykańska ustawa zasadnicza nie jest dokumentem, który determinuje treści polityki państwa i określa kształt systemu partyjnego, ale poprzez zasady podziału władzy, dwuizbowość parlamentu oraz federalizm w pewien sposób na niego oddziałuje. Por. rozważania zawarte w rozdziale *How the Supreme Court Matters*, M. Tushnet, *Why the Constitution Matters*, New Haven, London, Yale University Press: 2010, s. 93-150; zob. też D. Lis-Staranowicz, E. Sokalska, *Mark Tushnet, Why the Constitution Matters*, „Przegląd Sejmowy” 5(112) (2012), s. 187-191.

²¹ V. Ostrom, *Federalizm...*, s. 36; tenże, *The Political Theory of a Compound Republic: Designing the American Experiment*, Lincoln, University of Nebraska Press 1987, s. 25.

²² V. Ostrom, *Federalizm...*, s. 217.

²³ Szerzej o dual oraz cooperative federalism, zob. J.S. Zimmerman, *Contemporary...*, s. 8-9; E.S. Corwin, *The Passing of Dual Federalism*, „Virginia Law Review” 36(1) (1950), s. 1-23; R.J. Krotoszyński Jr., *Cooperative Federalism, the New Formalism, and the Separation of Powers*

globalizacja jest znamienym czynnikiem wpływającym na oblicze amerykańskiego federalizmu i modernizowanie kształtu federacji²⁴. Amerykański eksperyment z federalizmem jest nieustannie monitorowany przez przedstawicieli różnych dziedzin nauki, wśród których z pewnością V. Ostrom zajmuje jedno z czołowych miejsc.

Bibliografia

- Beer S.H., *Political Overload and Federalism*, „Polity” 10 (1977).
- Beer S.H., *Federalism, Nationalism, and Democracy in America*, „American Political Science Review” 72 (1978).
- Beer S.H., *In Search of a New Public Philosophy*, (w:) *The New American Political System*, ed. A. King, American Enterprise Institute, Washington, D.C., American Enterprise Institute 1978.
- Beer S.H., *The Modernization of American Federalism*, „Publius: The Journal of Federalism” 3 (1983).
- Bokajło W., *Wstęp*, (w:) *Federalizm. Teorie i koncepcje*, red. W. Bokajło, Wrocław 1998.
- Bokajło W., *Federalizm – rozwój idei i niektóre teorie* (w:) *Federalizm. Teorie i koncepcje*, red. W. Bokajło, Wrocław 1998.
- Bryk A., *Konstytucjonalizm od starożytnego Izraela do liberalnego konstytucjonalizmu amerykańskiego*, Kraków 2013.
- Bryk A., *The Limits to Arbitrary Government: Edward Coke and the search for fundamental law*, Kraków 1995.
- Bryk A., *The Origins of Constitutional Government. Higher law and the sources of judicial review*, Kraków 1999.
- Burgess M., *In search of the Federal Spirit. New Theoretical and Empirical Perspectives in Comparative Federalism*, Oxford, Oxford University Press 2012.
- Corwin E.S., *The Passing of Dual Federalism*, „Virginia Law Review” 36(1) (1950).
- Elazar, D.J., *American Federalism: A View from the States*, New York, Harper & Row Publishers 1984.
- Elazar, D.J., *Exploring Federalism*, Tuscaloosa, The University of Alabama Press 1986.
- Elazar, D.J., *The American Constitutional Tradition*, Lincoln, University of Nebraska Press 1988.

Revisited: Free Enterprise Fund and the Problem of Presidential Oversight of State-Government Officers Enforcing Federal Law, „Duke Law Journal” 61 (8) (May 2012), s. 1600-1669; K. Maćkowska, *Amerykański federalizm kooperacyjny (1902-1960). Społeczeństwo władza?, (w:) Społeczeństwo a władza. Ustrój, prawo, idee*, red. J. Przygodzki, M.J. Ptak, Wrocław 2010, s. 837-850; K. Maćkowska, *Korzenie struktury prawnej Stanów Zjednoczonych – federalizm dualistyczny (do roku 1960)*, „Roczniki Nauk Prawnych” 18(1) (2008), s. 225-246.

²⁴ L. N. Gerston, *American...*, s. 167.

- Gerston L.N., *American Federalism. A Concise Introduction*, Armonk, New York, M. E. Sharpe 2007.
- Gołębiowski M., *Federalizm amerykański. Tworzenie społeczeństwa samorządowego, Vincent Ostrom 1994 (recenzja)*, „Kultura i Społeczeństwo” 39 (4) (1995).
- Gordzins M., *The Future of American Federalism (w:) Cooperation and Conflict: Readings in American Federalism*, 2-nd ed., ed. D.J. Elazar, Itasca, Peacock 1969.
- Górski G., *Rola Sądu Najwyższego USA a kształtowanie się amerykańskiego ustroju konstytucyjnego w latach 1790-1801*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2 (2002).
- Idee, instytucje i praktyka ustawodawcza Stanów Zjednoczonych Ameryki*, red. P. Laidler, J. Szymanek, Kraków 2014.
- Instytucje polityczno-prawne Stanów Zjednoczonych Ameryki*, red. W. Sokolewicz, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, Ossolineum 1977.
- Jaskiernia J., *Pozycja stanów w systemie federalnym USA*, Warszawa 1979.
- Konopacki S., *Dylematy federalizmu europejskiego*, „Studia Europejskie” 4 (1998).
- Krotoszyński R.J. Jr., *Cooperative Federalism, the New Formalism, and the Separation of Powers Revisited: Free Enterprise Fund and the Problem of Presidential Oversight of State-Government Officers Enforcing Federal Law*, „Duke Law Journal” 61 (8) (May 2012).
- Laidler P., *Konstytucja Stanów Zjednoczonych: Przewodnik*, Kraków 2007.
- Laidler P., *Sąd Najwyższy stanów Zjednoczonych: od prawa do polityki*, Kraków 2011.
- Lis-Staranowicz D., *Legitymizacja sądowej kontroli prawa w Stanach Zjednoczonych Ameryki*, Olsztyn 2012.
- Lis-Staranowicz D., Sokalska E., *Mark Tushnet, Why the Constitution Matters, published by Yale University Press, New Haven and London 2010*, ss. 187, „Przegląd Sejmowy” 5(112) (2012).
- Maćkowska K., *Amerykański federalizm kooperacyjny (1902-1960). Społeczeństwo władzą?*, (w:) *Społeczeństwo a władza. Ustrój, prawo, idee*, red. J. Przygodzki, M.J. Ptak, Wrocław 2010.
- Maćkowska K., *Korzenie struktury prawnej Stanów Zjednoczonych – federalizm dualistyczny (do roku 1960)*, „Roczniki Nauk Prawnych” 18 (1) (2008).
- Maćkowska K., *Normatywny wymiar amerykańskich wczesnych konstytucji stanowych*, Lublin 2008.
- Maćkowska K., *Początki amerykańskiej administracji lokalnej (od założenia kolonii do 1787 roku)*, Lublin 2012.
- Maćkowska K., *Polskie studia nad modelem amerykańskiego federalizmu. Stan badań i postulaty badawcze*, „Prawo-Administracji-Kościół” 3 (2004).

- Małajny R.M., *The ideological and social background of the American doctrine of division of power*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 45 (2000).
- McCoy Ch.S., Baker J.W., *Fountainhead of Federalism. Heinrich Bullinger and the Covenantal Tradition*, John Knox Press 1991.
- Nagel R. F., *The Implosion of American Federalism*, New York, Oxford University Press 2001.
- Osiatyński W., *Ewolucja amerykańskiej myśli społecznej i politycznej*, Warszawa 1983.
- Ostrom V., *Federalizm amerykański. Tworzenie społeczeństwa samorządnego*, Warszawa-Olsztyn 1994.
- Ostrom V., *The Meaning of American Federalism: Constitution a Self-Governing Society*, Institute for Contemporary Studies, San Francisco 1991.
- Ostrom V., *The Political Theory of a Compound Republic: A Reconstruction of the Logical Foundations of American Democracy as Presented in „The Federalist”*, Blacksburg, Center for Public Choice, Virginia Polytechnic Institute 1971.
- Ostrom V., *The Political Theory of a Compound Republic: Designing the American Experiment*, Lincoln, University of Nebraska Press 1987.
- Państwowość konstytucyjna XIX i XX wieku*, red. E. Hull, E. Sokalska, Olsztyn 2015.
- Problemy rozwoju federalizmu we współczesnym świecie*, red. J. Jaskiernia, Kielce 2009.
- Pułło A., *Federalizm*, (w:) *Instytucje polityczno-prawne Stanów Zjednoczonych Ameryki*, red. W. Sokolewicz, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, Ossolineum 1977.
- Pułło A., *Some Remarks about American Federalism*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Prawo” 18 (1979).
- Pułło A., *System konstytucyjny USA*, Warszawa 1997.
- Pułło A., *Współczesne ustroje państwowe – Stany Zjednoczone Ameryki*, Gdańsk 1990.
- Pułło A., *Zasady naczelné konstytucji Stanów Zjednoczonych Ameryki*, (w:) *Konstytucja Stanów Zjednoczonych w perspektywie nauk historycznych i prawnych*, red. J. Juszyński, Toruń 1988.
- Riker W.H., *Federalism: Origin, Operation, Significance*, Boston, Little, Brown and Company 1964.
- Riker W.H., *The Development of American Federalism*, Hingham, Kluwer Academic Publishers 1987.
- Sokalska E., *Amerykański federalizm w połowie XX w. Teoria i praktyka* (w:) *Państwowość konstytucyjna XIX i XX wieku*, red. E. Hull, E. Sokalska, Olsztyn 2015.
- Sokalska E., *Federalizm and the American Court Organization*, „Studia Prawnoustrojowe” 13 (2011).
- Sokalska E., *Amerykańska kultura prawna – konwergencja czy dywergencja w prawie? – w recepcji amerykańskich twórców akademickich narracji historyczno-prawnych*, (w:) *Konwergencja w prawie?*, red. J.J. Szczerbowski, Warszawa-Berlin 2016.

- Tokarczyk R., *Kultura prawa europejskiego*, „Studia Europejskie” 1 (2000).
- Tokarczyk R., *Prawo amerykańskie*, 10-th ed., Warszawa 2009.
- Tokarczyk R., *Współczesne kultury prawne*, Warszawa 2010.
- Tushnet M., *Why Constitution Matters*, New Haven, London, Yale University Press 2010.
- Wiecech T., *Problemy rozwoju federalizmu we współczesnym świecie*, J. Jaskiernia (red.), „Przegląd Sejmowy” 1(96) (2010).
- Wiecech T., *Ustroje federalne Stanów Zjednoczonych, Kanady i Australii*, Kraków 2009.
- Wilson J.Q., DiIulio J.J., Jr., *American Government Institutions and Policies*, 11-th ed., Boston-New York, Houghton Mifflin Company 2008.
- Idee, instytucje i praktyka ustawodawcza Stanów Zjednoczonych Ameryki*, red. P. Laidler, J. Szymanek, Kraków 2014.
- Zimmerman J.S., *Contemporary American Federalism. The Growth of National Power*, 2-nd ed., New York, State University of New York Press 2008.

Streszczenie

Amerykańska ustawa zasadnicza nie była jedynie politycznym manifestem twórców amerykańskiej państwowości, lecz przede wszystkim zbiorem fundamentalnych norm adresowanych do organów państwowych w celu ich bezwzględного przestrzegania. Ustalona organizacja władzy publicznej oraz ramy jej działania powodują jednak w praktyce pewne wątpliwości, a interpretacja przepisów konstytucyjnych nie zawsze jest jednakowa²⁵. Vincent Ostrom charakteryzuje federalizm jako decyzję konstytucyjną rozumianą w tak szeroki sposób, iż może mieć ona zastosowanie do wielu różnych ośrodków władzy, przy czym ośrodki te ograniczone są skutecznymi regułami prawa konstytucyjnego. Ustrój amerykański w ujęciu Ostroma jest jednak ustrojem głęboko przemyślanym, opartym na wzorcach policentrycznych, które oczywiście nie są wolne od potencjalnych wad i zagrożeń. Federalizm nie jest jedynie formą rządów, ale również metodą rozwiązywania problemów i sposobem życia. Różnorodne są jego atrybuty, a wykreowanie oraz utrzymanie struktur federalnych w państwie zależy od inteligentnego procesu tworzenia, będącego udziałem obywateli federalnych społeczeństw.

SŁOWA KLUCZOWE: federalizm, ustrój, policentryzm, federacja, władza, stany

²⁵ Przykładowo M. Tushnet stwierdza, że ideologia społeczna wpływa na rozumienie Konstytucji, a wpływ na sądowe stosowanie Konstytucji ma aktualnie dominująca doktryna społeczna i polityczna oraz osobiste, subiektywne doświadczenia sędziów. Autor ten jest również zdania, że amerykańska ustawa zasadnicza nie jest dokumentem, który determinuje treści polityki państwa i określa kształt systemu partyjnego, ale poprzez zasady podziału władzy, dwuizbowość parlamentu oraz federalizm w pewien sposób na niego oddziałuje. Por. rozważania zawarte w rozdziale *How the Supreme Court Matters*, M. Tushnet, *Why the Constitution Matters*, New Haven, London, Yale University Press: 2010, s. 93-150; zob. też D. Lis-Staranowicz, E. Sokalska, *Mark Tushnet, Why the Constitution Matters*, „Przegląd Sejmowy” 5(112) (2012), s. 187-191.

Summary

The U.S. Constitution was not only a political manifesto of the creators of American statehood but also a collection of fundamental norms addressed to the state organs. The established organization of public authority and its framework causes in practice some doubts. The interpretation of constitutional provisions is not always the same. Vincent Ostrom characterizes federalism as a constitutional decision understood in so many ways that it can apply to many different centers of power, with the rest being limited by effective rules of constitutional law. In the reception of Ostrom, the American system is based on polycentric patterns, which obviously are not free from potential defects and threats. Federalism is not only a form of government but also the method of solving problems and the way of life. Its attributes are diverse and the creation and maintenance of federal structures in the federal state depends on the intelligent process of formation and the activities and participation of citizens.

KEY WORDS: federalism, regime, polycentrism, federation, authority, states

Nota o autorze

dr Edyta Sokalska, UWM w Olsztynie, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Powszechnej Historii Prawa, Prawa Rzymskiego i Komparatystyki Prawniczej